

Мірінчик Б. В.

аспірант,

кафедра політології та міжнародних відносин,

Національний університет «Львівська політехніка»,

вул. Степана Бандери, 12, м. Львів, 79013, Україна

E-mail: bohdan.mirinychuk.asp.2025@lpnu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-3479-0941>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ГЛОБАЛЬНОГО ЛІДЕРСТВА У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У статті здійснено комплексний теоретико-методологічний аналіз трансформації концептуальних засад глобального лідерства в архітектурі сучасних міжнародних відносин. Метою дослідження є теоретичне переосмислення природи лідерського потенціалу в умовах переходу до поліцентричного світопорядку, виявлення інноваційних детермінант сили та обґрунтування авторської класифікації моделей лідерства у сучасному світі. Методологічну основу роботи складає системний підхід, що дозволяє розглядати лідерство як функцію структури міжнародних відносин, а також порівняльно-історичний метод, застосований для вивчення еволюції концепцій від класичного реалізму Г. Морґентау та К. Уолтца до новітніх мережевих та когнітивних моделей. Автор фокусує увагу на розмежуванні категорій лідерство, гегемонія та панування, обґрунтовуючи перехід від статичного статусу наддержави до динамічного процесу управління глобальними процесами. На основі аналізу актуальних звітів World Economic Forum та IISS за 2025 рік доведено, що традиційні воєнно-політичні показники втрачають монополію на утримання статусу лідера, поступаючись параметрам цифрового суверенітету, стратегічного мислення та етичної відповідальності акторів. Конкретизовано науковий результат, який полягає у виявленні механізмів нормативного лідерства на прикладі стратегії Європейського Союзу, що базується на ефекті Брюсселя та здатності встановлювати глобальні стандарти регулювання штучного інтелекту. Наукова новизна дослідження полягає у розробці та теоретичному обґрунтуванні авторської класифікації моделей лідерства за масштабами та функціональною спрямованістю, що дозволяє розмежувати універсальне лідерство як всеохоплюючий вплив та секторальне лідерство як домінування у стратегічних нішах, зокрема в космічній, напівпровідниковій та енергетичній сферах. Резюмовано, що сучасний гегемон – це суб'єкт, який поєднує стратегічну глибину ресурсного потенціалу з гнучкістю та здатністю до формування легітимних правил гри в умовах цифрової трансформації світових процесів.

Ключові слова: глобальне лідерство, ЄС, гегемонія, глобалізм, міжнародна система.

Постановка проблеми в загальному вигляді, її зв'язок з науковими або практичними задачами. Концептуалізація глобального лідерства в архітектурі сучасних міжнародних відносин переживає чергову трансформацію парадигм сили в умовах поліцентричності. Традиційні підходи до визначення лідерства

© Мірінчик Б. В., 2026

Стаття поширюється
на умовах ліцензії
відкритого доступу (CC BY 4.0)

тривалий час базувалися на постулатах класичного реалізму, де ключовим фундаментом виступала категорія національного інтересу та матеріальної могутності. Ганс Моргентау у своїй фундаментальній праці «Політичні відносини між націями: боротьба за владу і мир» наголошував, що міжнародна політика є не що інше, як боротьба за владу, де лідерство детермінується здатністю держави проектувати свою волю на інших акторів через механізми примусу або стратегічної переваги. У цьому контексті глобальне лідерство розглядається як ієрархічний статус, що забезпечується сукупністю географічних, ресурсних та військових чинників, які дозволяють державі-гегемону встановлювати та підтримувати міжнародний порядок, вигідний для її виживання (Morgenthau, 1948, p. 73).

Актуальність дослідження феномену глобального лідерства у XXI столітті зумовлена безпрецедентною динамікою трансформації світоустрою, що супроводжується розмиванням класичних ієрархій та виникненням нових центрів впливу. У сучасних умовах традиційні механізми домінування, засновані виключно на матеріальній перевазі та військовій потужності, виявляються недостатніми для підтримання стабільного світового порядку. Глобалізація, стрімкий технологічний прогрес та розпад Вестфальської і наступних систем призвели до того, що лідерство перестає бути статичним статусом окремої наддержави, трансформуючись у складний, багатоплановий процес координації зусиль множини акторів. Потреба у переосмисленні природи глобального лідерства диктується системною кризою міжнародних інститутів, посиленням асиметричних загроз та переходом конкуренції великих держав у цифрову та когнітивну площину. В умовах високої невизначеності та плинності світових процесів критично важливим стає вироблення нових теоретичних рамок, які дозволять не лише пояснити поточні зміни, а й спрогнозувати моделі майбутньої взаємодії, де лідерство базуватиметься на здатності до інноваційного передбачення та етичного орієнтування людства (Нупчук, 2024, p. 27).

Аналіз останніх досліджень і публікацій, методологічної основи дослідження. Теоретичний фундамент дослідження складають фундаментальні праці класиків політичної думки, зокрема Г. Моргентау (Morgenthau, 1948), К. Уолтца (Waltz, 1979) та Р. Гілпіна (Gilpin, 1981), які заклали основи розуміння сили та балансу владних інтересів у міжнародних системах. Процеси трансформації глобального порядку та циклічність лідерства аналізуються крізь призму робіт Дж. Модельскі (Moldeski, 1995), тоді як еволюція від «твердої» до «м'якої» та «розумної» сили розглядається з опорою на концепції Дж. Ная (Nye, 2004) та стратегічні підходи Дж. Пізапії (Pisapia, 2009). Питання нормативного лідерства та інституційної суб'єктності базуються на дослідженнях звітів міжнародних організацій, а також вітчизняних науковців С. Черкасова, А. Омельченка (Cherkasov & Omelchenko, 2024) та В. Манжолі (Manzhola & others, 2010).

Методологічну основу роботи становить системний підхід, що дозволяє розглядати лідерство як функцію структури міжнародних відносин. У роботі використано порівняльно-історичний метод для аналізу еволюції лідерських моделей, метод структурно-функціонального аналізу – для вивчення ролі міжнародної бюрократії та інститутів. Також було застосовано авторський підхід при розробці класифікації глобального лідерства та його складових.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Формулювання цілей статті. Теоретична складова дослідження вибудовується на основі перевірки низки наукових припущень,

що відображають динаміку трансформації критеріїв глобального лідерства у сучасному світі. Зокрема, у статті висунуто такі гіпотези: гіпотеза 1 – у сучасних міжнародних відносинах глобальне лідерство не може бути пояснене лише через класичні показники сили, оскільки визначальними стають технологічні та нормативні можливості актора; гіпотеза 2 – у мультиполярному світі глобальне лідерство трансформується з моделі універсального домінування в модель секторального лідерства, за якого актори домінують у конкретних стратегічних сферах.

Відповідно до висунутих гіпотез, основна мета дослідження полягає у теоретичному переосмисленні концептуальних засад глобального лідерства в умовах трансформації сучасного світового порядку, уточненні критеріїв сили, що визначають лідерство суб'єктів у сучасних міжнародних відносинах та обґрунтуванні авторської класифікації сучасного лідерства на універсальне і секторальне. Реалізація поставленої мети передбачає розв'язання низки завдань, серед яких аналіз еволюції наукових підходів до дефініції лідерства від класичного реалізму до теорій мережевої взаємодії; дослідження структурних особливостей міжнародних систем та їх вплив на характер реалізації лідерського потенціалу; виявлення специфіки нормативного лідерства на прикладі цифрової стратегії Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням наукових результатів. Концептуалізація глобального лідерства потребує чіткого розмежування цього поняття з категоріями гегемонії чи простого володіння силою. У класичній парадигмі реалізму, започаткованій Гансом Моргентау, сила розглядалася як сума матеріальних активів, що дозволяють державі контролювати дії інших. Проте сучасна теорія міжнародних відносин пропонує складнішу дефініцію, згідно з якою глобальне лідерство – це динамічний процес реалізації впливу, що ґрунтується на поєднанні структурної могутності, визнаної легітимності та здатності формувати глобальний порядок денний для вирішення спільних проблем. Ключовою відмінністю лідерства від панування є наявність послідовників, чия підтримка забезпечується не лише через примус, а й через привабливість лідерської візії та цінностей. Таким чином, лідерство постає як поведінкова стратегія, що вимагає від актора здатності мобілізувати ресурси заради колективного блага, що особливо актуально в епоху глобальних викликів, які не мають суто національного вирішення (Morgenthau, 1948, p. 61).

Роберт Гілпін у межах теорії гегемонічної стабільності пов'язує лідерство з роллю гегемона, який створює та підтримує стабільний світовий порядок. Лідерство за цією концепцією передбачає здатність держави забезпечувати функціонування міжнародних інститутів та безпеку торговельних шляхів власною потужністю (Gilpin, 1981, p. 144–145).

Кеннет Уолтц, представник структурного реалізму, визначає лідерство через розподіл потенціалів, де статус наддержави визначається об'єктивними можливостями держави у порівнянні з іншими. Лідерство за цією школою не залежить від ідей чи культури, а базується виключно на поєднанні чисельності населення, розміру території, економічної могутності та військової сили (Waltz, 1979, p. 86–87).

Джон Айкенберрі фокусується на «ліберальному гегемонізмі», де глобальне лідерство здійснюється через побудову мережі міжнародних інститутів та правил. Замість прямого примусу, лідер обмежує власну силу спільними угодами, що робить його домінування прийнятним і передбачуваним для менших держав. Прикладом є післявоєнний порядок, заснований на ООН, НАТО та Світовій

організації торгівлі, де лідерство тримається на добровільній участі партнерів (Ikenberry, 2001, p. 50–79).

Сучасна українська школа міжнародних відносин, зокрема у дослідженнях Володимира Манжолі, також акцентує увагу на тому, що в умовах глобалізації природа лідерства зазнає суттєвої еволюції, переходячи від суто силового домінування до функціонального управління міжнародними процесами. Володимир Манжолі у працях, присвячених проблемам міжнародної безпеки, підкреслює, що лідерство у XXI столітті неможливе без легітимізації статусу з боку інших учасників системи. Це корелює з теорією гегемоністичної стабільності Чарльза Кіндлберґера та Роберта Кохейна, які стверджують, що глобальний лідер бере на себе роль постачальника суспільних благ, таких як стабільність світової валютної системи, свобода судноплавства та міжнародна безпека. Відтак, концептуальні засади лідерства зміщуються від концепції «влади над кимось» до «влади разом із кимось», де критичного значення набуває здатність формувати міжнародні інституції та норми, що стають універсальними для більшості акторів (Kindleberger, 2013, p. 257).

Трансформація моделей лідерства також відображена у працях Джона Ікенберрі, який розглядає ліберальний міжнародний порядок як систему, де лідерство США базувалося на конституційних засадах та самообмеженні, що дозволяло інтегрувати інші держави в систему без постійного застосування сили. Проте криза сучасного світопорядку актуалізує дискусію щодо диференціації понять «лідерство», «гегемонія» та «панування». Якщо панування спирається на прямий тиск, то справжнє глобальне лідерство вимагає наявності привабливої ідеологічної моделі, що в термінах Джозефа Ная визначається як «м'яка сила». Таким чином, сучасна концепція глобального лідерства інтегрує в собі здатність держави не лише домінувати у військово-технічній сфері, але й визначати глобальний порядок денний через культурну експансію, технологічну першість та етичне лідерство у вирішенні глобальних проблем людства, таких як зміна клімату чи подолання бідності (Nye, 2004, p. 9).

Теоретичне осмислення світового порядку та відповідно міжнародних систем дозволяє простежити пряму залежність між структурною організацією простору та характером реалізації лідерських амбіцій ключових акторів. У вертикально інтегрованих моделях, як-от імперіальна система, лідерство трансформується у пряме панування центру над периферією, тоді як у гегемонічній системі воно набуває форми легітимізованого управління через встановлення загальних правил гри за збереження формального суверенітету учасників. Натомість ієрархічні моделі вибудовують складну піраміду функціональних обов'язків, де статус держави корелює з її здатністю забезпечувати системну стабільність, що є діаметральним протилежністю до егалітарних систем, заснованих на принципах консенсусу та колективної суб'єктності (Malsky & Matsyakh, 2007, p. 373).

Конфігурація центрів сили безпосередньо диктує інструментарій впливу: від жорсткого балансування в умовах біполярності до гнучкого використання «м'якої сили» у мультиполярному середовищі. У сучасному поліцентричному світі фокус лідерства остаточно зміщується від суто силового тиску до нормативного впливу, де здатність актора домінувати визначається його інтегрованістю у глобальні мережі та контролем над міжнародними стандартами. Така еволюція системних взаємодій актуалізує потребу в детальному аналізі об'єктивних параметрів національної могутності, що дозволяють державі не лише зайняти певну нішу

в ієрархії, а й ефективно транслювати свою волю на глобальному рівні (Malsky & Matsyakh, 2007, p. 373).

Трансформація критеріїв сили у сучасну епоху демонструє поступовий перехід від «жорстких» факторів до когнітивних та мережевих спроможностей. Якщо теорія довгих циклів Джорджа Модельскі традиційно пов'язувала світове лідерство з контролем над глобальними комунікаціями, зокрема морською могутністю та провідними секторами економіки, то сьогодні цей контроль переміщується у кіберпростір та сферу високих технологій. Ядерний статус, хоч і залишається фундаментальним атрибутом великої держави та запобіжником масштабних конфліктів, усе менше корелює з реальним впливом на повсякденні процеси глобального врядування. На перший план виходить здатність до стратегічного мислення, що включає системне бачення, рефреймінг та рефлексію, які дозволяють лідеру ефективно діяти в умовах нелінійних змін. Сила сьогодні вимірюється не лише кількістю озброєнь чи обсягом ВВП, а передусім ментальною спритністю та здатністю встановлювати стандарти в галузі штучного інтелекту, цифрових технологій та екологічної безпеки, що стає основою для формування нової ієрархії у світовій політиці (Moldeski, 1995, p. 426).

На противагу жорсткому реалізму, представники неоліберального інституціоналізму, зокрема Роберт Кохейн, запропонували концепцію «лідерства через співпрацю». У праці «Після гегемонії» Кохейн доводить, що лідерство може зберігатись навіть після відносного занепаду матеріальної потужності гегемона, якщо останній зумів створити стійкі міжнародні режими та інститути, які мінімізують трансакційні витрати для інших держав. Це положення розвиває і Володимир Манжоло, вказуючи, що в сучасному турбулентному світі лідерство перетворюється на здатність держави брати на себе відповідальність за стабільність глобальних підсистем, що потребує не лише ресурсів примусу, а й високого рівня інтелектуального та прогностичного забезпечення зовнішньої політики (Keohane, 1984, p. 135).

Аналіз еволюції концепту лідерства дозволяє констатувати, що тривалий час у науковому дискурсі панував підхід, отожднюючий лідерство з категорією сили. Ганс Моргентау виокремлював вісім факторів національної сили, серед яких географічне положення, природні ресурси та промислові потужності, військова підготовка, чисельність населення та національний характер, національна мораль та якість дипломатії. У межах неореалізму Кеннет Уолтц дещо змістив акценти, стверджуючи, що структура міжнародної системи автоматично визначає ролі держав, де лідерство є функцією від розподілу можливостей. Відповідно до цієї логіки, глобальний лідер – це актор, чий відрив у ресурсах від інших учасників системи створює ситуацію структурного домінування (Morgenthau, 1948, p. 80).

Класична парадигма геополітичного аналізу, закладена у працях Ніколаса Спайкмена, пропонує систему оцінювання потенційної могутності держави, де ключовим детермінантом виступає її географічне положення як фундаментальний чинник, що визначає стратегічну долю актора відносно світових центрів сили. У межах цього підходу здатність держави до проєктування впливу залежить від синергії просторових та фізико-географічних характеристик, зокрема поверхні території, що забезпечує стратегічну глибину оборони, та природи кордонів, які виконують роль природних бар'єрів або зон уразливості. Екзогенні параметри доповнюються демографічним та ресурсним потенціалом, де чисельність населення виступає джерелом мобілізацій-

ного ресурсу, а наявність корисних копалин формує енергетичну та сировинну базу промислового розвитку. Водночас динамічний аспект державної сили визначається рівнем економічного і технологічного розвитку, що в поєднанні з фінансовою потужністю та стійкістю капіталу конвертує статичні ресурси у реальний інструментарій домінування. Важливе значення Спайкмен приділяв внутрішньополітичній стійкості, де етнічна однорідність як чинник соціальної інтеграції та політична стабільність уряду мінімізують ризики внутрішньої ерозії, а національний дух відображає психологічну готовність нації до мобілізації в умовах екзистенційних викликів, формуючи в сукупності цілісну модель життєздатності держави у конкурентному міжнародному середовищі (Astarita & Marconi, 2024).

Особливе місце у еволюції лідерства посідає теорія довгих циклів Джорджа Модельскі, яка розглядає глобальне лідерство як циклічний процес еволюційного навчання людства. Згідно з цією парадигмою, кожен цикл, що триває близько століття, визначає лідера, здатного вирішити системні проблеми безпеки та порядку. Історично це базувалося на морській могутності та контролі над провідними секторами економіки, проте Модельскі прогнозував, що у XXI столітті неформальна роль індивідуального лідерства поступово поглинатиметься формальними мережевими організаціями федеративного характеру. Це корелює із сучасними процесами детериторіалізації, де суб'єктність лідерства зміщується від суто національних урядів до міжнародної бюрократії та транснаціональних еліт. У такому контексті лідерство стає не лише питанням домінування, а й питанням інституційної легітимності, де спроможність актора вести за собою залежить від його вміння маневрувати у складному контексті інституційних обмежень та очікувань послідовників (Moldeski, 1995, p. 426).

Процеси детериторіалізації, що розглядаються у праці Станіслава Черкасова та Андрія Омельченка, вносять суттєві корективи у розуміння суб'єктності глобального лідерства, переміщуючи акцент із суто географічного контролю на управління транснаціональними потоками. У традиційній Вестфальській системі лідерство було нерозривно пов'язане з територіальною цілісністю та здатністю держави захищати свої кордони, проте в умовах глобалізації простір стає менш значущим, ніж мережева приналежність. Це породжує нову форму суб'єктності, де поряд із державами повноцінними учасниками лідерських процесів стають міжнародні організації, неурядові структури та транснаціональні корпорації (Cherkasov & Omelchenko, 2024, p. 214).

Особливого значення в цій системі набуває міжнародна бюрократія, яка, згідно з сучасними дослідженнями, еволюціонує від технічного виконання рішень держав до самостійного формування глобальних норм. Автономія міжнародних інститутів дозволяє їм виступати в ролі «колективного лідера», що забезпечує легітимність та стабільність світопорядку навіть у періоди кризи національних урядів. Лідерство таких структур базується не на військовій силі, а на експертному знанні, здатності до медіації та встановленні універсальних стандартів поведінки. Це створює умови для формування «федералістської» моделі глобальної організації, про яку писав Дж. Модельскі, де індивідуальне лідерство окремих держав поступово абсорбується мережею формальних позицій у глобальних інститутах (Moldeski, 1995, p. 456).

Логічним продовженням інституціоналізації лідерства стала поява концепції «м'якої сили» Джозефа Ная, яка теоретично обґрунтувала пріоритет переконання

над примусом, де привабливість культурних та політичних цінностей стає не менш важливою за ядерний арсенал. Проте в умовах цифрової глобалізації виникає потреба у «розумній силі» та стратегічному мисленні, що базується на здатності до системного аналізу та рефреймінгу. Джон Пізапія наголошує, що успіх лідера у сучасному світі залежить від його когнітивної спритності – здатності бачити цілісну картину серед хаосу та адаптувати дії організації до нелінійних змін. Таким чином, сучасне глобальне лідерство постає як синтез класичної структурної потужності та новітнього інтелектуального артистизму, де лідером визнається той, хто здатний не лише накопичувати ресурси, а й генерувати сенси, навколо яких формується глобальний консенсус (Pisapia, 2009, p. 23).

Незважаючи на зростання ролі недержавних акторів, силова складова залишається невід’ємним фундаментом глобального впливу, хоча її природа зазнає глибокої трансформації. Ядерний статус великих держав продовжує виконувати функцію верховного арбітра в системі міжнародної безпеки, проте, як зазначає Степан Галака, він усе більше зміщується у площину психологічного стримування та політичної символіки. Лідерство у XXI столітті вимагає не лише володіння інструментами знищення, а й здатності до управління ризиками розповсюдження та забезпечення ядерної безпеки на глобальному рівні. Це підкреслює перехід від «влади над іншими» до «влади разом з іншими», де силовий потенціал використовується для створення безпекового середовища, в межах якого стає можливою реалізація м’якої сили та технологічного домінування (Galaka, 2010, p. 11).

Ядерний чинник, який Степан Галака розглядає як ключовий атрибут великої держави, у цьому новому вимірі не зникає, а трансформується у фактор стратегічної стабільності, що забезпечує «негативний мир» та простір для реалізації лідерства в інших, невійськових сферах. Володіння ядерною зброєю забезпечує актору «вхідний квиток» до клубу глобальних гравців, проте його реальна здатність до лідерства перевіряється у сферах технологічних стандартів, екологічного врядування та управління цифровими потоками (Galaka, 2010, p. 10).

Джон Міршаймер у своїх останніх працях наголошує на тому, що в епоху повернення конфліктів високої інтенсивності, критичного значення набуває здатність лідера до тривалої мобілізації ресурсів та ведення конвенційної війни на виснаження. Він стверджує, що «ілюзія цифрової переваги» не може замінити масове виробництво боєприпасів та наявність глибинних стратегічних резервів. У цьому контексті критерій глобального лідерства зміщується від «експедиційних можливостей» (здатності швидко перекинути невеликий контингент у будь-яку точку світу) до «промислової стійкості». Лідер мусить виступати як «арсенал демократії» або «арсенал автократії», забезпечуючи своїх послідовників матеріальними засобами ведення війни в умовах порушених глобальних ланцюгів постачання (Mearsheimer, 2014, p. 49).

Крім того, лідерство сьогодні неможливе без домінування в «зелених» технологіях, оскільки саме вони визначатимуть економічну конкурентоспроможність у наступні тридцять років. Відтак, моделі глобального лідерства трансформуються з універсальних гегемоній у спеціалізовані зони впливу, де одна держава може бути лідером у сфері безпеки, а інша – у фінансових стандартах чи екологічних нормах. Це створює ситуацію «фрагментованого лідерства», яка вимагає від дипломатії нових інструментів адаптивності та стратегічного прогнозування (The Global Risks Report 2025, 2025, p. 31).

У 2024–2025 роках дискусія про глобальне лідерство остаточно змістилася від аналізу «кількості танків» до аналізу «цифрового суверенітету». Як зазначається у звіті World Economic Forum 2025, ключовим критерієм лідерства у поточному десятилітті є здатність держави контролювати ланцюги постачання критичних технологій, зокрема напівпровідників та алгоритмів штучного інтелекту. Це породжує модель «техно-лідерства», де вплив держави визначається не стільки її географічними межами, скільки її місцем у глобальних технологічних екосистемах. Згідно з даними Lowy Institute, попри певне плато в економічному зростанні, Китай продовжує скорочувати розрив із США саме в категоріях «технологічні можливості» та «дипломатичний вплив» у Глобальному Півдні, що свідчить про формування біполярної структури лідерства в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні (The Global Risks Report 2025, 2025, p. 81).

У цьому контексті технологічний розвиток стає новим «полем битви» за глобальне лідерство, де успіх визначається здатністю до інноваційного передбачення. Цифрова революція та розвиток штучного інтелекту створюють нові ієрархії, засновані на контролі над даними та алгоритмами. Лідерство у сфері цифрових технологій дозволяє державі чи об'єднанню, наприклад Європейському Союзу, не лише отримувати економічні переваги, а й встановлювати глобальні етичні рамки для всього людства. Це вимагає від лідера особливого набору компетенцій, серед яких на перший план виходять когнітивна спритність та стратегічне мислення. Лідер майбутнього – це не просто найсильніший актор, а найбільш адаптивний і рефлексивний учасник системи, здатний перетворювати хаос на впорядковану стратегію сталого розвитку (Cherkasov & Omelchenko, 2024, p. 211).

Окрему увагу в науковій літературі 2024–2025 років приділено нормативному критерію, який часто визначають як «етичне лідерство» або «лідерство через відповідальність». Володимир Манжола акцентує на тому, що в умовах глобальної нестабільності претендент на роль лідера мусить виступати гарантом безпеки для малих та середніх держав, що створює навколо нього систему легітимних очікувань. Цей підхід розвиває ідеї Дж. Ная про «розумну силу», де успіх держави залежить від її здатності поєднувати примус із залученням через привабливість політичних інститутів та культурних цінностей (Manzhola & others, 2010, p. 255).

Системне узагальнення теоретичних напрацювань щодо параметрів державної могутності дозволяє констатувати вичерпність традиційних метрик. Сучасні критерії глобального лідерства пройшли шлях глибокої еволюційної трансформації і наразі потребують переосмислення детермінант сили. На основі аналізу ознак сили держави, запропонованих провідними дослідниками, нами було розроблено розширену систему факторів, яка відображає якісну зміну природи домінування в умовах цифрової та технологічної трансформації міжнародного середовища. Окрім традиційних геополітичних факторів, сьогодні ключовими показниками суб'єктності стають:

- технологічне домінування у сфері штучного інтелекту та квантових обчислень;
- спроможність до освоєння космічного простору та контролю над супутниковими комунікаціями;
- лідерство в зеленому енергетичному переході та володіння ланцюгами постачання критичної сировини;
- цифрова стійкість та здатність формувати глобальні етико-правові стандарти регулювання кіберпростору;

- логістична зв'язність та контроль над транспортними коридорами;
- біотехнологічний потенціал;
- нормативне лідерство;
- напівпровідниковий та мікроелектронний суверенітет.

У сучасних умовах кількість сфер, які формують потенціал глобального лідерства, критично зростає. Сьогодні ми спостерігаємо ситуацію, коли через надзвичайну диверсифікацію точок впливу більшість суб'єктів міжнародних відносин не здатні повною мірою відповідати всім існуючим критеріям могутності одночасно. Це породжує феномен стратегічної асиметрії, де навіть найпотужніші актори вимушені пріоритетувати окремі напрями розвитку. З огляду на це, доцільнішим є аналіз лідерства крізь призму його масштабу та функціональної спрямованості, що б виглядало як наступні типи:

– універсальне (глобальне) лідерство – передбачає всеохоплюючий вплив на міжнародну систему в усіх ключових вимірах (військовому, фінансовому, нормативному);

– секторальне лідерство – фокусується на домінуванні в конкретній стратегічній ніші (технології, фінанси, ресурси).

Запропонована диференціація доводить, що в мультиполярному світі реальна суб'єктність реалізується не лише через прагнення до всеохоплюючої гегемонії, а передусім через утвердження лідерських позицій у стратегічно важливих функціональних сегментах. Такий підхід дозволяє суб'єктам, що не володіють статусом військових наддержав, ефективно проектувати свій вплив на глобальному рівні, використовуючи нормативні та технологічні важелі. Найбільш репрезентативним прикладом такої трансформації та практичного втілення моделі секторального лідерства, заснованого на інноваційних критеріях сили, є досвід ЄС.

Модель глобального лідерства Європейського Союзу у цифровій сфері представляє собою унікальний кейс трансформації суб'єктності від суто економічного блоку до нормативного лідера глобального масштабу. На відміну від США, чие лідерство базується на домінуванні транснаціональних технологічних гігантів, або КНР, де цифрова експансія тісно пов'язана з державним контролем, стратегія ЄС ґрунтується на концепції «цифрового суверенітету» та захисту фундаментальних прав людини. Це втілюється у здатності Союзу встановлювати жорсткі регуляторні стандарти, такі як Загальний регламент про захист даних (GDPR) або Акт про штучний інтелект, які завдяки «ефекту Брюсселя» стають де-факто глобальними нормами для бізнесу та урядів по всьому світу (Pisapia, 2009, p. 20).

Як підкреслюється у Global Risks Report 2025, лідерство сьогодні неможливе без домінування в управлінні глобальними даними та хмарними інфраструктурами. Це породжує модель «платформного лідерства», де держава-лідер забезпечує не лише фізичну безпеку, а й цілісність цифрового середовища, в якому існують інші актори. У цьому контексті можна акцентувати увагу на тому, що для середніх держав лідерство може реалізовуватися через «нішову спеціалізацію» – надання унікальних послуг або експертизи в критичних сферах, таких як кіберзахист або продовольча безпека. Держава-лідер мусить контролювати не лише виробництво, а й інтелектуальну власність у сферах квантових обчислень, біотехнологій та відновлюваної енергетики. Саме здатність до генерації технологічних проривів дозволяє країні утримувати лідерство в умовах «дифузії сили», коли доступ до базових військових технологій стає дедалі легшим для недержавних акторів та малих

держав. Це підтверджує тезу про те, що класична модель одноосібної гегемонії остаточно поступається місцем складній системі функціональних та мережевих ієрархій, де статус лідера потребує постійного підтвердження через ефективність управління глобальними кризами (The Global Risks Report 2025, 2025, р. 30).

Реалізація такої стратегії вимагає від європейських інституцій високого рівня когнітивної спритності та здатності до рефреймінгу традиційних понять безпеки та сили. У цифрову епоху лідерство Союзу стає відповіддю на виклики, де загрози є нелінійними, а технологічні зміни – стрімкими. Використовуючи свою «розумну силу», ЄС створює привабливу модель цифрового майбутнього, яка балансує між інноваціями та безпекою особистості, залучаючи послідовників серед країн, що прагнуть уникнути цифрової залежності від інших геополітичних центрів. Це підтверджує тезу про те, що сучасне глобальне лідерство є процесом не стільки домінування, скільки координації та встановлення стандартів, де успіх актора визначається його здатністю запропонувати легітимні та життєздатні правила гри для глобальної мережевої спільноти (Kkenberry, 2001, р. 6).

Підсумовуючи результати дослідження, слід констатувати, що класичні концептуальні рамки, закладені у працях Г. Моргентау та інших представників реалістичної школи, на сучасному етапі не здатні повною мірою розкрити природу глобального лідерства. Якщо традиційні підходи фокусувалися на статичному володінні матеріальними ресурсами та здатності до примусу, то реалії XXI століття вимагають перегляду лідерства як динамічного, мережевого та багатовимірного процесу.

На основі проведеного аналізу глобальне лідерство можна трактувати як особливий статус суб'єкта міжнародних відносин (окремої держави або об'єднання держав), який не лише володіє домінуючим ресурсним потенціалом, а й демонструє здатність до легітимного встановлення правил гри на міжнародній арені, координації зусиль міжнародної спільноти та генерування інноваційних парадигм, що визнаються іншими акторами як основні орієнтири взаємодії в межах міжнародної системи.

Таким чином, сучасні суб'єкти на роль глобального лідера мають володіти, окрім класичних критеріїв, унікальним синтезом «розумної сили», технологічності та здатності до швидкого реагування та пристосування. Запропоновані критерії та класифікація є черговим кроком до нової оцінки явища глобального лідерства на даному етапі його еволюції та умовах поліцентричного світу, оскільки вони враховують не лише кількісні показники потужності, а й якісну здатність лідера до стратегічного прогнозування та управління складними глобальними мережами в умовах невизначеності.

Висновки дослідження та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Підсумовуючи результати дослідження, можна стверджувати, що глобальне лідерство у XXI столітті остаточно втрачає свій однозначно силовий, територіальний характер, трансформуючись у багатовимірний процес управління смислами та технологічними потоками. Еволюція від класичних теорій Моргентау до когнітивних моделей Пізаппі продемонструвала, що в основі лідерства майбутнього лежить не стільки накопичення матеріальних ресурсів, скільки здатність до системного мислення та етичної відповідальності за глобальний розвиток. Ядерний статус залишається фоновим фактором стабільності, проте реальна конкуренція переміщується у площину інтелектуального артистизму та цифрової переваги. Європейський Союз, фокусуючись на нормативному регулюванні

технологій, демонструє життєздатну альтернативу силовому лідерству, пропонуючи модель, де сила актора вимірюється його здатністю забезпечувати колективну безпеку та прогрес у глобалізованому світі.

Завершення формування глобальної організації, про яку писав Модельські, сьогодні виглядає як поступова інституціоналізація цих мережевих зв'язків, де лідерство стає функцією не окремих націй, а демократичних спільнот, об'єднаних спільними цінностями.

Результати проведеного аналізу дозволили підтвердити висунуті на початку дослідження гіпотези, що знайшло своє відображення в обґрунтованій авторській класифікації моделей глобального лідерства. Доведено, що в умовах сучасної поліцентричності класичні індикатори сили є недостатніми для статусу глобального суб'єкта, оскільки не менш важливого значення набувають технологічні та нормативні активи. Це зумовлює об'єктивну трансформацію стратегій акторів: від спроб утримання універсального лідерства, що передбачає всеохоплююче домінування, до переходу в площину секторального лідерства. Запропонована диференціація демонструє, що в мультиполярному світі реальна суб'єктність реалізується через першість у стратегічно важливих нішах – від регулювання штучного інтелекту та освоєння космічного простору до контролю над ланцюгами постачання критичних ресурсів. Таким чином, визнання актора лідером сьогодні залежить не від масштабу його територіальної експансії, а від глибини його інтегрованості в управління ключовими функціональними сегментами глобального розвитку.

Таким чином, подальші дослідження у цьому напрямку мають фокусуватись на аналізі здатності міжнародних акторів адаптувати свої лідерські стратегії до викликів штучного інтелекту та кіберзагроз, що визначатиме контури світового порядку на десятиліття вперед. Глобальний лідер завтрашнього дня – це суб'єкт, який поєднує в собі стратегічну глибину минулого з гнучкістю та відкритістю цифрового майбутнього.

References [Список використаної літератури]

- Astarita, C., & Marconi, M. (2024, May). Reading Spykman in Beijing. *L'Espace Politique*, 49–50. <https://doi.org/10.4000/1r69> [in English]. [Astarita C., Marconi M. Reading Spykman in Beijing. *L'Espace Politique*. 2024. № 49–50. URL: <https://doi.org/10.4000/1r69> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Bird, A., & Mendenhall, M. E. (2016, January). From cross-cultural management to global leadership: Evolution and adaptation. *Journal of World Business*, 51(1), 115–126. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2015.10.005> [in English]. [Bird A., Mendenhall M. E. From cross-cultural management to global leadership: Evolution and adaptation. *Journal of World Business*. 2016. Vol. 51, № 1. P. 115–126. <https://doi.org/10.1016/j.jwb.2015.10.005> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Cherkasov, S., Omelchenko, A. (2024, July 30). Conceptualization of the Subjectivity of Global Leadership in the Modern Theory of International Relations. *Philosophy and Political Science in the Context of Modern Culture*, 16(1), 210–217. <https://doi.org/10.15421/352437> [in Ukrainian]. [Черкасов С., Омельченко А. Концептуалізація суб'єктності глобального лідерства у сучасній теорії міжнародних відносин. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2024. Т. 16, № 1. С. 210–217. <https://doi.org/10.15421/352437> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Galaka, S. (2010, January 20). The EU and the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. *Current Issues of International Relations*, 2(94), 10–13. <https://doi.org/10.17721/apmv.2010.94.2> [in Ukrainian]. [Галака С. ЄС та нерозповсюдження ядерної зброї. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2010. Т. 2, № 94. С. 10–13.]
- Gilpin, R. (1981). *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press [in English]. [Gilpin R. *War and Change in World Politics*. Cambridge : Cambridge University Press, 1981. 272 p.]
- Helms, L. (2014, April 23). Global political leadership in the twenty-first century: problems and prospects. *Contemporary Politics*, 20(3), 261–277. <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.911499> [in English]. [Helms L. Global political leadership in the twenty-first century: problems and prospects. *Contemporary Politics*.

2014. Vol. 20, № 3. P. 261–277. URL: <https://doi.org/10.1080/13569775.2014.911499> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Ikenberry, G. J. (2001). *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton: Princeton University Press [in English]. [Ikenberry G. J. *After Victory: Institutions, Strategic Restraint, and the Rebuilding of Order after Major Wars*. Princeton : Princeton University Press, 2001. 293 p.]
- International Institute for Strategic Studies. (2025). *The Military Balance 2025* (Vol. 125). London: Routledge [in English]. [The Military Balance 2025. London : Routledge, 2025. 520 p.]
- Keohane, R. O. (1984). *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton: Princeton University Press [in English]. [Keohane R. O. *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. Princeton : Princeton University Press, 1984. 290 p.]
- Kindleberger, C. P. (2013). *The World in Depression, 1929–1939*. Berkeley: University of California Press [in English]. [Kindleberger C. P. *The World in Depression, 1929–1939*. Berkeley : University of California Press, 2013. 355 p.]
- Malsky, M., & Matsyakh, M. (2007). *Theory of International Relations: Textbook*. Lviv: Znannia [in Ukrainian]. [Мальський М., Мацяк М. *Теорія міжнародних відносин : підручник*. Київ : Знання, 2007. 461 с.]
- Manzhol, V. A., Krushinsky, V. Y., Galaka, S. P., et al. (2010). *International Relations and World Politics: textbook*. Kyiv: Kyiv University [in Ukrainian]. [Міжнародні відносини та світова політика : підручник / В. А. Манжол та ін. ; за ред. В. А. Манжолі. Київ : Київський університет, 2010. 863 с.]
- Masciulli, J., Molchanov, M. A., & Knight, W. A. (2009). *Political Leadership in Context*. In J. Masciulli et al. (Eds.), *The Ashgate Research Companion to Political Leadership* (pp. 23–48). Ashgate [in English]. [Masciulli J., Molchanov M. A., Knight W. A. *Political Leadership in Context // The Ashgate Research Companion to Political Leadership* / ed. by J. Masciulli et al. Aldershot : Ashgate, 2009. P. 23–48.]
- Mearsheimer, J. J. (2014). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W. W. Norton & Company [in English]. [Mearsheimer J. J. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York : W. W. Norton & Company, 2014. 561 p.]
- Mendenhall, M. E. (2017). *Leadership and the Birth of Global Leadership*. In *Global Leadership* (pp. 3–27). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315232904-1> [in English]. [Mendenhall M. E. *Leadership and the Birth of Global Leadership // Global Leadership*. London : Routledge, 2017. P. 3–27. URL: <https://doi.org/10.4324/9781315232904-1> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Modelski, G. (1995, August 25). *The Evolution of Global Politics*. *Journal of World-Systems Research*, 1, 348–391. <https://doi.org/10.5195/jwsr.1995.38> [in English]. [Modelski G. *The Evolution of Global Politics*. *Journal of World-Systems Research*. 1995. Vol. 1. P. 348–391. URL: <https://doi.org/10.5195/jwsr.1995.38> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Morgenthau, H. J. (1948). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf [in English]. [Morgenthau H. J. *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York : Alfred A. Knopf, 1948. 489 p.]
- Morrison, A. J. (2000). *Developing a global leadership model*. *Human Resource Management*, 39(2–3), 117–131. [https://doi.org/10.1002/1099-050X\(200022/23\)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/1099-050X(200022/23)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1) [in English]. [Morrison A. J. *Developing a global leadership model*. *Human Resource Management*. 2000. Vol. 39, № 2–3. P. 117–131. URL: [https://doi.org/10.1002/1099-050X\(200022/23\)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1](https://doi.org/10.1002/1099-050X(200022/23)39:2/3<117::AID-HRM3>3.0.CO;2-1) (дата звернення: 11.01.2026).]
- Nabers, D. (2010, October). *Power, leadership, and hegemony in international politics: the case of East Asia*. *Review of International Studies*, 36(4), 931–949. <https://doi.org/10.1017/S0260210510001373> [in English]. [Nabers D. *Power, leadership, and hegemony in international politics: the case of East Asia*. *Review of International Studies*. 2010. Vol. 36, № 4. P. 931–949. URL: <https://doi.org/10.1017/S0260210510001373> (дата звернення: 11.01.2026).]
- Nye, J. S. (2004). *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs [in English]. [Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York : Public Affairs, 2004. 191 p.]
- Nyunyk, I. (2024). *Analysis of Political Leadership in the Context of Globalization*. Conference proceedings, 26–30 [in Ukrainian]. [Нинюк І. *Аналіз політичного лідерства в умовах глобалізації: нові тенденції та виклики // Conference on Science, Innovations and Global Solutions*. Łódź, 2024. C. 26–30.]
- Pisapia, J. (2009). *The Strategic Leader: New Tactics for a Globalizing World*. Charlotte: Emerald Publishing [in English]. [Pisapia J. *The Strategic Leader: New Tactics for a Globalizing World*. Charlotte : Emerald Publishing, 2009. 210 p.]
- The Global Risks Report 2025 (20th Edition). (2025) [in English]. [The Global Risks Report 2025. Geneva : World Economic Forum, 2025. 98 p.]
- Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. Berkeley: Addison-Wesley [in English]. [Waltz K. N. *Theory of International Politics*. Reading : Addison-Wesley, 1979. 251 p.]

Mirinchyk B. V.

Department of Political Science and International Relations
Lviv Polytechnic National University
Stepana Bandera St., 12, Lviv, 79013, Ukraine

CONCEPTUAL PRINCIPLES OF GLOBAL LEADERSHIP IN CONTEMPORARY INTERNATIONAL RELATIONS

Summary

The article provides a comprehensive theoretical and methodological analysis of the transformation of the conceptual foundations of global leadership in the architecture of modern international relations. The purpose of the study is to theoretically rethink the nature of leadership potential in the context of the transition to a polycentric world order, identify innovative determinants of power, and substantiate the author's classification of leadership models in the modern world. The methodological basis of the work is a systemic approach that allows us to consider leadership as a function of the structure of international relations, as well as a comparative-historical method used to study the evolution of concepts from the classical realism of G. Morgenthau and K. Waltz to the latest network and cognitive models. The author focuses on the distinction between the categories of leadership, hegemony, and domination, justifying the transition from the static status of a superpower to the dynamic process of managing global processes. Based on the analysis of current reports of the World Economic Forum and IISS for 2025, it is proven that traditional military-political indicators are losing their monopoly on maintaining the status of a leader, giving way to the parameters of digital sovereignty, strategic thinking and ethical responsibility of actors. The scientific result is specified, which consists in identifying mechanisms of normative leadership using the example of the European Union strategy, which is based on the Brussels effect and the ability to set global standards for regulating artificial intelligence. The scientific novelty of the study lies in the development and theoretical substantiation of the author's classification of leadership models by scale and functional orientation, which allows us to distinguish between universal leadership as an all-encompassing influence and sectoral leadership as dominance in strategic niches, in particular in the space, semiconductor and energy sectors. It is summarized that the modern hegemon is an entity that combines the strategic depth of resource potential with flexibility and the ability to form legitimate rules of the game in the conditions of digital transformation of world processes.

Key words: global leadership, EU, hegemony, globalism, international system.

Дата першого надходження статті до видання: 25.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 29.05.2026